

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВДНЗ УКРАЇНИ

THEORETICAL BASIS OF THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS IN THE HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Стаття присвячена розкриттю теоретичних основ освітнього процесу у вищих навчальних закладах України крізь призму загальних педагогічних технологій сучасності й моделей підготовки майбутнього випускника-професіонала. Зокрема, з'ясовано, що педагогіка вищої школи має забезпечити реалізацію таких функцій: освітньої, науково-пізнавальної, спонукальної, перетворювальної, прогнозувальної, проєктивної, культурологічної, адаптивної, формувально-виховної та формувально-професійної. Освіта студентів передбачає володіння загальними й професійними знаннями, виробничими вміннями й навичками згідно з профілем. Навчання студентів охоплює весь процес фахової підготовки спеціаліста з вищою освітою, знання якого завжди можуть бути застосовані на практиці.

Аналіз досліджень, присвячених актуальним проблемам підготовки фахівців у вишах України, дає можливість стверджувати, що головним завданням вищої школи стало закладання необхідної інтелектуальної та моральної бази, достатньої для здійснення майбутньої діяльності у сферах науки, виробництва, управління тощо. Отже, процес підготовки фахівців відображає єдність цілей і змісту навчання (освітні стандарти і програми), суб'єктів процесу (студенти, професорсько-викладацький склад), засобів процесу підготовки (матеріально-технічна база, інформаційні ресурси, експериментальна база) і способів підготовки (методи й технології). Тому якість процесу професійної підготовки фахівців містить якість нормативно-цільових документів та освітніх програм, якість студентів, якість засобів процесу підготовки.

Зроблено висновок, що сучасна освіта має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку й координації її установ, що постійно розвивається та дає кожній людині можливість підключитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Це забезпечується насамперед наступністю всіх структурних елементів системи на основі затверджених єдиних освітніх стандартів, взаємним доповненням різних форм навчання.

Ключові слова: освітній процес, освітні технології, теоретичні основи, вищий навчальний заклад, випускник-професіонал.

The article is devoted to the disclosure of theoretical foundations of the educational process in higher educational establishments of Ukraine through the prism of general pedagogical technologies of the present and models of preparation of the future graduate-professional. In particular, it has been found out that higher education pedagogy should ensure the implementation of the following functions: educational, scientific-cognitive, motivational, transformative, predictive, projective, cultural, adaptive, formative-educational and formative-professional. Students' education involves mastery of general and professional knowledge, production skills and skills according to their profile. Student education covers the whole process of professional training of a specialist with higher education, whose knowledge can always be applied in practice.

The analysis of the researches devoted to actual problems of preparation of specialists in the universities of Ukraine makes it possible to state that the main task of the higher school was to establish the necessary intellectual and moral base, sufficient for carrying out future activities in the fields of science, production, management, etc. Therefore, the process of training specialists reflects the unity of goals and content of training (educational standards and programs), the subjects of the process (students, teaching staff), the means of the preparation process (material and technical base, information resources, experimental base) and methods of preparation (methods and technologies). Therefore, the quality of the professional training process includes the quality of regulatory documents and educational programs, the quality of students, the quality of the training process.

It is concluded that modern education should act as a single complex on the basis of subordination of all branches of education, interconnection and coordination of its institutions, which constantly develops and gives every person an opportunity to get involved in the educational process at any stage of his life. This is ensured, first of all, by the continuity of all structural elements of the system on the basis of the approved uniform educational standards, the mutual complement of different forms of education.

Key words: educational process, educational technologies, theoretical foundations, higher education institution, graduate-professional.

УДК 378.14:004.02
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-4.13>

Слухенська Р.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри медицини катастроф
та військової медицини
Буковинського державного медичного
університету

Назимок Є.В.,
канд. мед. наук,
доцент кафедри медицини катастроф
та військової медицини
Буковинського державного медичного
університету

Іванушко Я.Г.,
канд. мед. наук,
доцент кафедри медицини катастроф
та військової медицини
Буковинського державного медичного
університету

Ломакіна Ю.В.,
канд. мед. наук,
доцент кафедри медичної біології
та генетики
Буковинського державного медичного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зараз в Україні відбуваються кардинальні зміни в соціальному, економічному й політичному житті. Реформування змісту педагогічної освіти має відповідати новим вимогам суспільства, сприяти підготовці та професійному розвитку фахівця. Зміст освіти, відповідно до вимог Болонського процесу, має формувати інтерес до навчання, потребу в отриманні знань, бажання й можливість учитися на результат і майбутнє професійне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розробленням теоретичних засад функціонування педагогічних систем працювали А. Алексюк, Ю. Бабанський, Г. Білявський, Р. Гуревич, І. Лернер, Є. Мединський, Л. Онищук, В. Паламарчук, О. Савченко та ін.; тенденції розвитку вищої педагогічної освіти студіювали О. Дубасенюк, А. Булда, О. Глузман, В. Луговий, Н. Ничкало та ін.; проблеми неперервної професійної освіти розробляли С. Гончаренко,

С. Сисоєва, Я. Цехмістер та ін.; фахову підготовку магістра у вищих педагогічних навчальних закладах розглядали В. Берека, Ю. Завалевський, К. Левківський, І. Науменко, В. Петренко та ін.

Мета статті – розкрити теоретичні основи освітнього процесу у вищих навчальних закладах України крізь призму загальних педагогічних технологій сучасності й моделей підготовки майбутнього випускника-професіонала.

Виклад основного матеріалу. Перехід вищої школи до ступеневої системи освіти передбачає оновлення змісту базової освіти бакалаврів, а також розроблення змісту, форм і методів фахової підготовки магістрів як фахівців найвищого кваліфікаційного рівня, котрі в майбутньому поновлять склад фахівців-професіоналів з різних галузей. Одним із напрямів ефективної підготовки магістрів є розроблення навчально-методичного забезпечення предметів, які передбачені навчальним планом.

Педагогіка вищої школи має забезпечити реалізацію таких функцій: освітньої, науково-пізнавальної, спонукальної, перетворювальної, прогнозувальної, проєктивної, культурологічної, адаптивної, формувально-виховної та формувально-професійної. Підготовка фахівця з вищою освітою передбачає виховання, професійну освіту й навчання. Під вихованням студентської молоді розуміють формування протягом навчання у вищому навчальному закладі морально-психологічної готовності самовіддано працювати за обраним фахом. Освіта студентів передбачає володіння загальними та професійними знаннями, виробничими вміннями й навичками згідно з профілем [1].

Педагогічний процес у ВНЗ – це цілеспрямована, мотивована, доцільно організована та змістовно насичена система взаємодії суб'єктів та об'єктів навчально-виховного процесу з метою професійної підготовки майбутніх фахівців. Загальна мета педагогічного процесу у ВНЗ загалом регламентована державним (соціальним) замовленням на фахівця (випускника ВНЗ). Конкретна мета педагогічного процесу ВНЗ (навчального заняття) зумовлена навчальною дисципліною, її метою та місцем у підготовці фахівця [2]. Освіта як система, що набуває розвитку та еволюційного становлення, може бути визначена як сукупність елементів, що обумовлюють її особливість, а саме як сукупність: системи знань, що розкриває картину світу; досвіду здійснення відомих для людини способів діяльності; досвіду творчої діяльності з розв'язання нових проблем, що забезпечує подальший розвиток культури, науки й суспільства; досвіду ціннісного ставлення до світу [3, с. 36].

Отже, аналіз досліджень, присвячених актуальним проблемам підготовки фахівців у вишах України (В. Козакова [1], В. Лугового [3], Н. Нічкало [8] та ін.), дає можливість стверджувати, що головним завданням вищої школи стало закла-

дання необхідної інтелектуальної та моральної бази, достатньої для здійснення майбутньої діяльності у сферах науки, виробництва, управління тощо. У зв'язку з цим нового змісту набувають функції вищої школи, головні з яких включають розвиток, акумуляцію та поширення знань; загальнолюдське та національне виховання й культурно-просвітницьку діяльність; регулювання соціальної поведінки (диверсифікація, консультації, експертиза); інтелектуальний розвиток і моральне вдосконалення особистості; підготовку до професійної діяльності [4, с. 280].

Система підготовки спеціалістів в Україні розвивається та вдосконалюється, виходячи з двох специфічних функцій [5, с. 97–99]. По-перше, ця система виконує економічну, продуктивну функцію, тобто забезпечує відтворення висококваліфікованих елементів сукупної робочої сили суспільства й тим самим сприяє розвитку продуктивних сил. По-друге, вона реалізує й соціально-політичну функцію – задовольняє духовні, інтелектуальні потреби людини, сприяє всебічному розвитку особистості. В основу діяльності ВНЗ покладено такі показники: план підготовки спеціалістів, заходи щодо підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, розвиток науково-дослідної роботи, матеріально-технічної бази, поліпшення матеріальних і житлових умов тощо [6].

Сучасна освіта має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, що постійно розвивається й дає кожній людині можливість підключитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Це забезпечується насамперед наступністю всіх структурних елементів системи на основі затверджених єдиних освітніх стандартів, взаємним доповненням різних форм навчання. Новий підхід орієнтовано на перспективи розвитку суспільства й виробництва, зближення та взаємопроникнення сфери освіти і сфери професійної діяльності й розглядається як найважливіший фактор та умова розвитку цієї діяльності, підвищення освіченості кожної людини, розвиток її здібностей і задатків, її повноцінної реалізації [7].

Основним завданням навчально-виховного процесу (лат. *procesus* – просування вперед) у вищій школі є підготовка майбутніх фахівців різного профілю [8]. Принципи навчання – вимоги до організації навчально-виховного процесу, умови його ефективності: принцип науковості – дидактичний принцип, який впливає із закономірного зв'язку між змістом науки й навчального предмета. У вищому навчальному закладі цей принцип означає, що викладач не має права давати псевдонаукову інформацію, передавати свої суб'єктивні думки як обов'язкові для студента. Обов'язок викладача – викладати предмет на підставі перевірених і сучасних наукових даних; принцип сис-

темності й послідовності – принцип, який потребує від викладача подавати матеріал так, щоб у ньому відчувалася ґрунтовна система знань, умінь і навичок. Знання та вміння повинні формуватися в певній послідовності так, щоб кожен елемент навчального матеріалу був логічно пов'язаний з іншим. Цей принцип не є догматичним, він передбачає творчий підхід у навчанні, вибір найбільш раціональної системи та послідовності навчання; принцип доступності викладання – цей принцип спрямований на те, щоб складність змісту навчального матеріалу компенсувалася майстерністю викладача. Принцип доступності залежить від реалізації правил послідовності: від простого – до складного, від нижчого – до вищого тощо; принцип міцності знань, умінь і навичок – цей принцип вимагає, щоб знання, вміння та навички, які набуті в процесі навчання, могли бути відтворені в будь-який час і використані в професійній діяльності майбутнього фахівця; принцип модульності – передбачає розподіл і структурування навчального матеріалу з дисципліни, контроль та оцінювання знань і вмінь залежно від рівнів засвоєння й індивідуальних здібностей студентів; принцип індивідуалізації – принцип педагогіки, який ґрунтується на індивідуальному підході в навчанні, ураховує рівень підготовленості, особистісні здібності та якості [9].

Головним завданням викладача в сучасних умовах є стимулювання процесу самостійного навчання для студента, тобто вміння створювати відповідну інтелектуальну й емоційну атмосферу в аудиторії, атмосферу психологічної підтримки. Коли студент виявив для себе сенс розв'язання проблеми, роль викладача зводиться до створення такої вільної та невимушеної атмосфери, яка стимулюватиме студента до пошуку шляхів її розв'язання. Сучасні технологічні засоби зв'язку й передавання інформації дають можливість значно посилити традиційні форми навчання, забезпечити низку переваг: вільний графік навчання, зменшення залежності від місця проживання, самостійний вибір темпу навчання, сумісність навчання з основною професійною діяльністю [10].

Безумовно, процес підготовки фахівців відображає єдність цілей і змісту навчання (освітні стандарти і програми), суб'єктів процесу (студенти, професорсько-викладацький склад), засобів процесу підготовки (матеріально-технічна база, інформаційні ресурси, експериментальна база) і способів підготовки (методи й технології). Тому якість процесу професійної підготовки фахів-

ців містить якість нормативно-цільових документів та освітніх програм, якість студентів, якість засобів процесу підготовки (навчально-методичне забезпечення, матеріально-технічна база тощо), якість освітніх технологій. М. Горшеніна зазначає, що всі названі елементи спрямовані на формування особистості фахівця й інтерпретуються як елементи системи, що базується на якості освітнього процесу та забезпечує якість професійної підготовки майбутніх фахівців [11, с. 24].

Очевидно, система навчання, що орієнтована на знання, вміння, навички, не може виконати замовлення сучасного суспільства. Нова якість підготовки вимагає сучасних критеріїв її оцінювання. О. Гулай [4] доводить, що «серед науковців є думка, якщо випускник продемонстрував відмінні знання, то його якість підготовки є вищою порівняно з іншими. Це твердження правильне лише частково. Сучасні дослідження підтверджують, що успіх у фінансовому розумінні лише на 15% зумовлений знаннями своєї професії, а на 85% – умінням спілкуватися з колегами, схилити людей до свого погляду, рекламувати себе і свої ідеї, тобто з особистими рисами». Авторка констатує, що оцінювання якості підготовки випускника освітньої установи за його знаннями та вміннями, які він виявляє на поточних і підсумкових іспитах, неадекватно характеризує справжній рівень його готовності до успішної професійної діяльності. Сьогодні важливим стає не лише опанування престижної професії, навіть не певної професії, що користується попитом на ринку праці, а досягнення певного освітнього й культурного рівня, набуття певних компетенцій з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці [12, с. 7]. На нашу думку, ця позиція вимагає від науковців новітніх підходів до розроблення педагогічних технологій та інструментарію оцінювання якості освітнього процесу у вищому навчальному закладі, можливо, за допомогою міждисциплінарного підходу.

Висновки. Узагальнюючи вищесказане, варто зазначити, що теоретичні основи сучасної вищої освіти на сучасному етапі висвітлюють перехід від ідей удосконалювання якості підготовки студентів до ідей управління якістю освітнього процесу з відповідною тенденцією щодо розроблення сучасних моделей оцінювання якості професійної підготовки майбутніх фахівців. У подальших дослідженнях буде розроблена й описана інтегративна модель оцінювання якості освітнього процесу в медичному ВНЗ на основі міждисциплінарного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пшенична Л. Особливості розвитку системи вищої освіти України в контексті формування суспільства знань. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 280.
2. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг. ред. акад. О.Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.
3. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі : підручник для студентів магістратури / М-во освіти і науки України ; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ : НГУ, 2014. С 36.
4. Пшенична Л. Особливості розвитку системи вищої освіти України в контексті формування суспільства знань. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 280.
5. Гапон В.В. Формалізація об'єктів і процесів у системі вищої освіти та вибір моделі для оцінювання діяльності вищих навчальних закладів. *Нові Інформаційні технології навчання в навчальних закладах України : тези доповідей Дев'ятої української науково-методичної конференції*. Одеса : ОНМУ, 2003. С. 97–99.
6. Гуржій А.М., Гапон В.В. Оцінювання діяльності вітчизняної вищої освіти як управлінська та педагогічна проблема. *Сучасні Інформаційні технології та Інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 5. Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2002. С. 3–8.
7. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В.І. Лозової. Харків : ОВС, 2006. 496 с.
8. Козаков В.А. Вища освіта в Україні та у світі: проблема цілей та їх реалізації. *Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України* : монографія. Київ : Академія, 1997. 83 с.
9. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 486 с.
10. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта: перспективи досліджень. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький : ТУП, 2001. С. 3.
11. Горшенина М.В. Теоретико-методологические основы управления качеством подготовки специалистов в техническом вузе : монография. Самара : Самар. гос. техн. ун-т, 2009. 112 с.
12. Гулай О. Неперервна освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця. *Вісник Львівського університету* : збірник наукових праць. 2010. Вип. 26. С. 3–10.